

هفته‌نامه تحولات انرژی (۱۰۲)

معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی
دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن

کد موضوعی: ۳۱۰

شماره مسلسل: ۱۴۸۴۰

اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۵

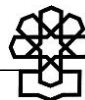

به نام خدا

فهرست مطالب

- ۲..... گسترش روابط اقتصادی ایران و کره جنوبی در حوزه انرژی در دوره پساتحریم
- ۶..... چین چگونه نفت مازاد دنیا را مدیریت می‌کند؟
- ۸..... درخواست ترکمنستان از سعودی‌ها برای مشارکت در پروژه انتقال گاز تاپی
- ۱۱..... جایگزین نفت در روابط خارجی

هفته‌نامه تحولات انرژی (۱۰۲)

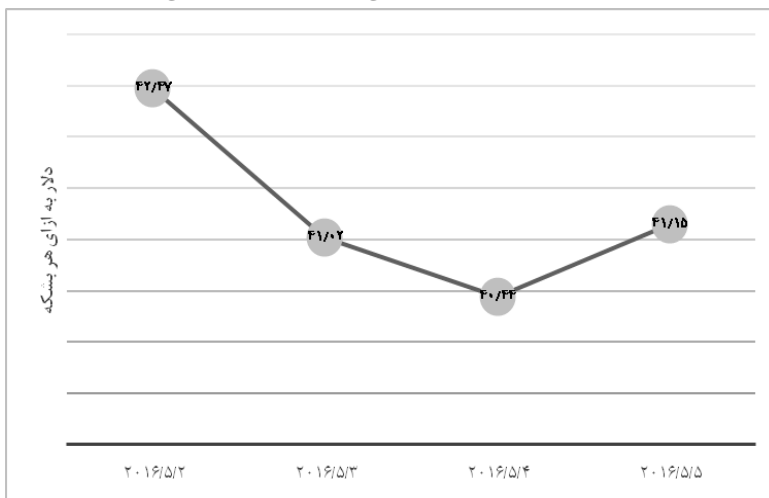
جدول ۱. قیمت‌های بین‌المللی نفت خام، گاز طبیعی و فرآورده‌های نفتی

متوسط قیمت در هفته نخست ماه می سال ۲۰۱۶

عنوان	قیمت	واحد	بازار
نفت خام وست تگزاس	۴۴/۲۲	(دلار در بشکه)	نایمکس
نفت خام عمان	۴۲/۲۶	(دلار در بشکه)	بورس دویی
نفت خام برنت	۴۵/۵۳	(دلار در بشکه)	بورس لندن (ICE2nd)
نفت سبک ایران	۴۲/۰۳	(دلار در بشکه)	صادرات
نفت سنگین ایران	۴۰/۲۳	(دلار در بشکه)	صادرات
نفت کوره ۱۸۰	۲۰۲/۰۳	(دلار به ازای تن متریک)	فوب خلیج فارس
نفت گاز	۴۹/۸۳	(دلار در بشکه)	فوب خلیج فارس
نفتا	۳۷۱/۸۱	(دلار به ازای تن متریک)	فوب خلیج فارس
بنزین سوپر	۵۴/۳۱	(سنت در لیتر)	فوب خلیج فارس
بنزین	۳۶/۵	(سنت در لیتر)	نایمکس
نفت حرارتی	۳۱/۷۵	(سنت در لیتر)	نایمکس
میعانات گازی پارس جنوبی	۴۱/۰۷	(دلار به ازای هر بشکه)	فوب آسیا
گاز طبیعی	NA	(دلار به ازای هر میلیون بی تی یو)	بورس لندن (ICE)
گاز طبیعی	۱/۹۱	(دلار به ازای هر میلیون بی تی یو)	هنری هاب

مآخذ: امور بین‌الملل شرکت ملی نفت ایران، <http://www.eia.gov>.

نمودار ۱. میانگین بهای نفت اوپک طی هفته نخست ماه می ۲۰۱۶

مأخذ: سایت اوپک.

گسترش روابط اقتصادی ایران و کره جنوبی در حوزه انرژی در دوره پساتحریم

کره جنوبی به لحاظ انرژی دومین واردکننده بزرگ گاز طبیعی و دهمین کشور بزرگ مصرف‌کننده نفت در سال ۲۰۱۳ و ارزش صادرات نفت خام ایران به کره جنوبی در سال ۲۰۱۳ معادل ۵/۱ میلیارد دلار بوده است. در همین سال در واردات زغال سنگ در جایگاه چهارم دنیا و در واردات نفت و مایعات نفتی از جایگاه پنجم برخوردار بوده است. این کشور از هیچ‌گونه خطوط لوله نفت و گاز طبیعی در سطوح بین‌المللی برخوردار نیست و منحصراً متکی بر محموله‌های تانکرهای حمل LNG و نفت خام است. کره جنوبی با وجود عاری بودن از منابع داخلی انرژی، بزرگ‌ترین و پیشرفته‌ترین

پالایشگاه‌های نفت جهان را در خود جای داده است. در جدول ۲ وضعیت مصرف انرژی اولیه در کره جنوبی ارائه شده است.

جدول ۲. مصرف انرژی‌های اولیه در کره جنوبی در سال ۲۰۱۳

(میلیون تن معادل نفت خام)

نفت	گاز طبیعی	زغال سنگ	انرژی هسته‌ای	انرژی برق - آبی	انرژی تجدیدپذیر	جمع کل
۱۰۸/۴	۴۷/۳	۸۱/۹	۳۱/۴	۱/۳	۱/۰	۲۷۱/۳

مأخذ: آمارنامه مصرف فرآورده‌های نفتی انرژی‌زا در سال ۱۳۹۲.

تحریم‌های ناعادلانه غرب علیه ایران طی سال‌های گذشته منجر شد تا فرصت‌های همکاری اقتصادی ایران با کره جنوبی کمرنگ شود و میزان واردات نفتی این کشور از میهنمان کاهش یابد. در جدول ۳ روند ارزش صادرات نفتی ایران به کره جنوبی طی سال‌های ۲۰۰۸-۲۰۱۳ ارائه شده است.

جدول ۳. ارزش صادرات نفت خام ایران به کره جنوبی طی سال‌های ۲۰۰۸ الی ۲۰۱۳

(میلیارد دلار)

سال	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳
ارزش	۶/۸	۴/۸	۵/۵	۹/۳	۶/۳	۵/۱

مأخذ: اداره گمرک ایران.

مطابق اطلاعات اداره انرژی آمریکا، ۳ پالایشگاه از ۱۰ پالایشگاه بزرگ جهان متعلق به کره جنوبی است که همین امر باعث شده که این کشور به یکی از بزرگ‌ترین کشورهای صادرکننده محصولات نفتی در آسیا مبدل شود. همچنین این کشور در سال ۲۰۱۲ در حدود ۱/۲ میلیون بشکه در روز از محصولات نفتی خود را صادر کرده است.

کره جنوبی ششمین کشور بزرگ دارای ظرفیت پالایشی در جهان است. ۳ پالایشگاه بزرگ این کشور تحت مالکیت SK Energy، GS Caltex، Soil است که بخشی از مالکیت پالایشگاه S-oil در اختیار آرامکوی عربستان سعودی است.

بیش از یک سوم تولید برق این کشور از طریق نیروگاه‌های هسته‌ای تأمین می‌شود به طوری که از ۵۰۱ میلیارد کیلووات ساعت برق تولید شده در سال ۲۰۱۲ معادل ۱۴۴ میلیارد کیلووات ساعت، برق هسته‌ای بوده است.^۱

فناوری صنایع نوین و های تک^۲ در کره جنوبی به‌عنوان اهرم توسعه اقتصادی این کشور به‌شمار می‌رود. نشست اخیر رؤسای جمهور ایران و کره جنوبی و مقامات بلندپایه دو کشور فرصتی خواهد بود که در دوره پساتحریم فناوری‌های نوین رایج در این کشور به میهنمان راه یابد و دانشمندان ایرانی با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و ارتقای آن بتوانند علاوه بر توسعه داخلی به صادرات آن به کشورهای دیگر جهان بپردازند تا اقتصاد مبتنی بر نفت رفته رفته جای خود را به اقتصاد منهای نفت بسپارد. همزمان با سفر رئیس‌جمهور کره جنوبی به تهران افزون بر امضای چهار یادداشت تفاهم در بخش‌های نفت و گاز میان ایران و کره جنوبی، سه تفاهمنامه سازمانی با شرکت ملی نفت ایران، شرکت ملی گاز ایران و شرکت ملی صادرات گاز ایران امضا شده است. افزایش برداشت نفت خام از ایران، سرمایه‌گذاری برای انتقال فناوری، سرمایه‌گذاری در پروژه‌های خط انتقال سراسری گاز (آی گت ۹ و ۱۱)، مینی ال.ان.جی و ال.ان.جی و همکاری‌های پتروشیمی مهمترین بخش‌های همکاری میان دو کشور است. امضای چند قرارداد همکاری، جستجوی راه‌های تقویت همکاری مشترک در بخش‌های انرژی، بانک و بیمه،

۱. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۴۲۹۲، خردادماه ۱۳۹۴.

پروژه‌های زیربنایی، بهداشت و درمان، علمی، فناوری و فرهنگی نیز از مهمترین محورهای اعلام شده برای بحث و تبادل نظر مسئولان دو کشور بوده است.^۱ درخصوص تفاهمنامه خرید ال.ان.جی ایران توسط شرکت کوگس کره جنوبی، مشارکت در ساخت خط لوله صادرات گاز ایران به عمان، سومین تفاهمنامه گاز این بار میان کوگس و شرکت ملی نفت ایران به منظور انجام مطالعات توسعه یک میدان گازی در خلیج فارس امضا شد.

بر این اساس، رکن‌الدین جوادی مدیرعامل شرکت ملی نفت ایران و «سیونگ هو لی»، رئیس شرکت گاز کره جنوبی (کوگس) در زمینه مطالعه برای توسعه میدان گازی بلال و پروژه‌های گازی یادداشت تفاهم همکاری امضا کردند.

جوادی، معاون وزیر نفت یکی از مهمترین اهداف امضای این تفاهمنامه را مطالعه کره‌ای‌ها روی یکی از میداین گازی ایران در خلیج فارس نام برد و گفت: شرکت کوگس کره جنوبی در صنایع نفت و گاز ۱۵ کشور جهان سابقه فعالیت و همکاری دارد.

مدیرعامل شرکت ملی نفت ایران با تأکید بر اینکه کره‌ای‌ها مطالعه‌ای را روی میدان گازی بلال خواهند داشت و پیشنهادهای خود را برای توسعه آینده با ایران در میان می‌گذارند، تصریح کرد: با توجه به گازی بودن میدان، پس از مطالعه، علاقمندی خود را برای مشارکت در پروژه ایران ال.ان.جی اعلام خواهند کرد.

از این رو پس از امضای دو تفاهمنامه فروش LNG و مشارکت‌های گازی بین شرکت‌های ملی صادرات گاز و شرکت ملی گاز ایران با کوگس کره جنوبی، مدیرعامل

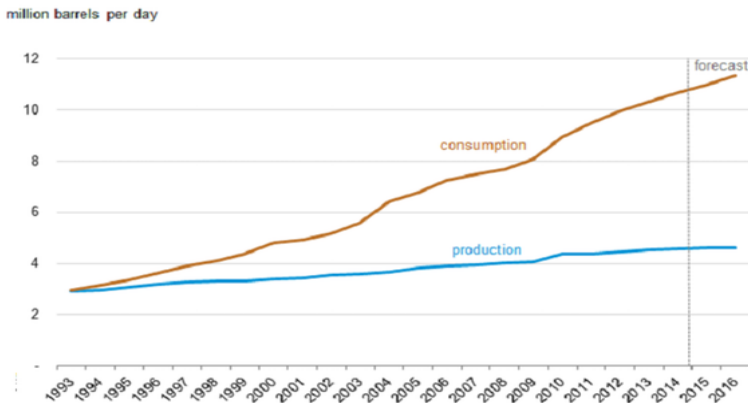
۱. خبرگزاری شانا، یکشنبه ۱۲ اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۵.

شرکت ملی نفت ایران هم در سومین پیشنهاد گازی ایران به این شرکت آسیایی در مدت زمان کمتر از یک هفته خواستار تولید و صادرات گاز میدان بلال از طریق LNG شد.^۱

چین چگونه نفت مازاد دنیا را مدیریت می‌کند؟^۲

براساس آمار اداره گمرک چین میزان واردات نفتی این کشور در ماه فوریه ۲۰۱۶ معادل ۸ میلیون بشکه در روز بوده است که این میزان نسبت به ماه ژانویه سال جاری میلادی ۲۷/۴ درصد افزایش یافته است. در نمودار ۲ روند تولید و مصرف نفت خام چین به نقل از سایت مارکت ریلایست بین سال‌های ۱۹۹۳ تا ۲۰۱۶ نشان داده شده است.^۳

نمودار ۲. روند تولید و مصرف نفت خام چین بین سال‌های ۱۹۹۳-۲۰۱۶

۱. خبرگزاری مهر، چهارشنبه ۱۵ اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۵.

۲. همان.

3. "What Can Investors Expect from WTI and Brent Crude Oil Prices?", Retrieved from <http://marketrealist.com/2016/03/chinas-crude-oil-imports-impact-crude-oil-prices/>

درست زمانی که کشورهای جهان درگیر نوسانات قیمت نفت هستند و بر سر اینکه آیا نفت ۱۰ دلار یا ۲۰ دلار در هر بشکه می‌شود، چانه‌زنی می‌کنند؛ چین سخت مشغول انباشته کردن نفت در انبارهای این کشور است.

خبرگزاری رویترز در ژانویه ۲۰۱۵ گزارشی از تمایل چین برای افزایش ذخایر استراتژیک نفتی خود منتشر کرد. چین با خرید نفت بیشتر، ذخایر استراتژیک خود را از ۳۰ روز به ۹۰ روز افزایش داده است. این کشور حتی کار ساخت منابع ذخیره‌سازی زیرزمینی را نیز آغاز کرده است تا با انباشته شدن مخازن روی زمین، نفت مازاد خریداری شده را در مخازن زیرزمینی ذخیره‌سازی کند.

این رفتار چین بر دو موضوع تأکید دارد؛ اول- کارشناسان اقتصادی در چین اطمینان دارند بهای جهانی نفت در این سطح باقی نمی‌ماند و دیر یا زود افزایش پیدا می‌کند، دوم- ذخایر نفتی این اطمینان را به پکن می‌دهد تا در مواجهه با شرایط اضطرار دست کم برای سه ماه نفت مورد نیاز کشور تأمین خواهد بود.

چین در ماه مارس روزانه ۷/۷ میلیون بشکه نفت به کشور وارد کرد که در نوع خود یک رکورد کم سابقه به حساب می‌آید. با توجه به آنکه بهای جهانی نفت در ماه جاری میلادی افزایش یافته است، باید دید آمار واردات نفت چین در ماه آوریل چه تغییری کرده است. پیش‌بینی می‌شود همزمان با بالا رفتن بهای نفت، چین حجم واردات نفتی خود را کاهش دهد.

همان‌طور که عربستان در میان تولیدکنندگان یک بازیگر تأثیرگذار شناخته می‌شود، چین نیز در میان مصرف‌کنندگان دارای نقش کلیدی بر روی بازار است. مادامی که چین رقم دقیقی از حجم نفت ذخیره شده خود ارائه ندهد، نمی‌توان پیش‌بینی کرد روند فعلی تا چه زمانی ادامه می‌یابد.

افزایش تقاضا از سوی چین برای خرید نفت بدون شک افزایش تولیدات نفتی را به همراه خواهد داشت. اگر واردات چین کاهش یابد، بازارهای جهانی بار دیگر به سمت مازاد تولیدات پیش می‌روند و ممکن است تجربه تلخ نفت کمتر از ۳۰ دلار در هر بشکه تکرار شود.

درخواست ترکمنستان از سعودی‌ها برای مشارکت در پروژه انتقال گاز تاپی^۱

به نوشته روزنامه الیوم عربستان، محمدوف، رئیس‌جمهوری ترکمنستان، روز دوشنبه در دیدار با شماری از بازرگانان سعودی در ریاض با بیان اینکه دیدار با ملک سلمان گام مهمی در پیشرفت روابط بین دو کشور در همه زمینه‌ها تلقی می‌شود، از تشکیل کمیته مشترک بین دو کشور و نقش آن در تقویت روابط اقتصادی و تجاری دوجانبه خبر داد. رئیس‌جمهوری ترکمنستان افزود: کشورش طرح ساخت خط لوله انتقال گاز این کشور از طریق افغانستان، پاکستان و هند برای انتقال ۳۳ میلیارد مکعب گاز در سال را آغاز کرده است و این طرح فرصت خوبی برای مشارکت شرکت‌های عربستانی برای واردات لوله و سرمایه‌گذاری در این طرح و بخش گاز ترکمنستان است. پروژه انتقال گاز «تاپی»^۲ ۲۱ آذرماه سال ۱۳۹۴ با حضور رؤسای جمهوری افغانستان و ترکمنستان، نخست‌وزیر پاکستان و یک مقام هندی افتتاح شد. خط لوله ۱۷۳۵ کیلومتری تاپی پس از عبور از خاک ترکمنستان، افغانستان و پاکستان گاز آسیای مرکزی را به هند می‌رساند. برآوردها نشان می‌دهند که سالیانه ۳۳ میلیارد مترمکعب گاز از طریق این خط لوله انتقال داده خواهد شد. کارشناسان بر این باورند که افغانستان بیش از استفاده

۱. خبرگزاری ایرنا، کد شناسه خبر ۸۲۰۶۰۱۶۵ (۵۳۱۳۱۷۲).

از گاز این خط لوله، از تعرفه انتقال گاز آن بهره می‌برد. اجرای این خط لوله در حالی انجام می‌شود که خط لوله انتقال گاز صلح که انتقال‌دهنده گاز ایران به کشورهای هند و پاکستان است همچنان به دلیل برخی مشکلات مالی از سوی کشور پاکستان در حال تعلیق بسر می‌برد. پروژه خط لوله انتقال گاز تاپی در حالی در ترکمنستان با حضور مقامات کشورهای عضو افتتاح می‌شود که خط لوله گاز صلح به تعویق افتاده است و پاکستان توافقنامه گازی جدیدی با قطر را به امضا رسانده است. اما همزمان با توافق هسته‌ای میان ایران و کشورهای ۱+۵ و آغاز گفتگوها در مورد اجرایی شدن خط لوله گاز صلح میان ایران و پاکستان، بحث‌ها در مورد اجرایی شدن خط لوله انتقال گاز تاپی که به نوعی رقیب خط لوله صلح شناخته می‌شود نیز داغ شده بود. مجله «دیپلمات» چندی پیش گزارش داده بود که هند و ترکمنستان دیگر به اجرای پروژه خط لوله گاز تاپی علاقمند نیستند و احتمالاً پروژه گاز ترکمنستان، ایران و هندوستان (THI) را ترجیح می‌دهند. «خداحافظ تاپی (TAPI)، سلام تی آی ای (THI)» عنوان مقاله مجله دیپلمات بود که در تعداد زیادی از رسانه‌های آنلاین از جمله وبسایت جهانی گاز مایع نیز منتشر شد. این مجله نوشته بود که با شدت گرفتن ناآرامی‌ها در افغانستان، «نارندرا مودی» نخست‌وزیر هند به دنبال راه دیگری برای وارد کردن گاز مایع ترکمنستان است. رئیس‌جمهوری ترکمنستان در بخش دیگری از سخنانش، از بازرگانان و صاحبان صنایع عربستان خواست تا در ترکمنستان سرمایه‌گذاری و در طرح‌های مربوط به صنایع گاز، حمل‌ونقل، ساخت‌وساز و کشاورزی مشارکت کنند. محمودوف با اشاره به فرصت‌های موجود برای سرمایه‌گذاری در زمینه‌های حمل‌ونقل، حمایت لجستیکی و ساخت راه‌های مواصلاتی و فرودگاه‌ها در ترکمنستان تأکید کرد که فرصت‌ها برای تقویت بیشتر و افزایش حجم مبادلات تجاری بین دو کشور بسیار زیاد

است. عربستان و ترکمنستان در سال ۱۹۹۲ میلادی روابط دیپلماتیک خود را برقرار کردند و سفارت عربستان در سال ۱۹۹۷ در عشق آباد و سفارت ترکمنستان در سال ۲۰۰۸ در ریاض افتتاح شد. رئیس‌جمهوری ترکمنستان در سال ۲۰۰۷ میلادی نخستین سفر خارجی خود را از عربستان سعودی آغاز کرد و در جریان این سفر موافقتنامه‌هایی درباره همکاری بین ریاض و عشق آباد امضا شد که در واقع آن سند به‌عنوان سرآغاز روابط و همکاری‌های بین دو کشور به ثبت رسید. ترکمنستان که یکی از جمهوری‌های استقلال یافته از اتحاد جماهیر شوروی محسوب می‌شود، علاوه بر داشتن منابع نفتی قابل ملاحظه، به لحاظ ذخایر گاز طبیعی نیز در میان پنج کشور برتر جهان قرار دارد. با وجود آنکه بخش عمده‌ای از منابع درآمدی ترکمنستان از طریق صدور گاز تأمین می‌شود، با این حال این کشور به سبب فقدان خطوط لوله صادراتی و اختلاف میان کشورهای حاشیه دریای خزر پیرامون وضع قانونی این دریاچه نفت خیز در بهره‌گیری از ذخایر نفت و گاز خود موفق نبوده است. ترکمنستان پیش‌تر نیز موافقتنامه‌هایی در زمینه‌های مختلف اقتصادی با عربستان امضا کرده است. به عقیده کارشناسان، سعودی‌ها که با مشکلات بسیاری در داخل و خارج کشورشان از جمله کسری بودجه شدید و گرفتاری در باتلاق یمن مواجه هستند، سعی دارند با برقراری روابط با کشورهای مختلف و گسترش مناسبات اقتصادی و سیاسی خود با این کشورها، ضمن تشکیل یک ائتلاف منطقه‌ای در زمینه‌های سیاسی و اقتصادی، به نوعی خود را نیز از برخی مشکلات که ناشی از اتخاذ سیاست‌های نادرست در این کشور است، برهانند.

جایگزین نفت در روابط خارجی^۱

طی نشست‌هایی که انجمن اقتصاد انرژی ایران با همکاری انجمن علمی علوم سیاسی دانشگاه شهید بهشتی، تحت عنوان نفت ایران: تحریم و پسا تحریم با شرکت آقایان دکتر محمود سریع‌القلم استاد دانشکده اقتصاد و علوم سیاسی دانشگاه شهید بهشتی، دکتر مهدی عسلی مدیر امور اوپک و ارتباط با مجامع انرژی وزارت نفت و سیدغلامحسین حسنتاش عضو هیئت علمی مؤسسه مطالعات بین‌المللی انرژی در روز دوشنبه ۱۳۹۵/۲/۱۳ در تالار دانشکده اقتصاد و علوم سیاسی دانشگاه شهید بهشتی برگزار نمودند، برخی صاحب‌نظران بر این باورند که نفت مانند گذشته نمی‌تواند بر اقتصاد و روابط سیاسی ایران اثرگذار باشد. به عقیده آنها کاهش اثر نفت به واسطه افت قیمت این محصول در بازارهای جهانی و تنزل سهم آن در اقتصاد ایران رخ داده است. به همین دلیل این کارشناسان توصیه می‌کنند که حوزه مزیت ایران در روابط با جهان از نفت باید به سایر مؤلفه‌ها تغییر کند. به باور آنان، تحریم‌ها فرصتی را پیش آورد که نشان دهد این مزیت کارآیی قبل را ندارد و نمی‌تواند مانند گذشته ضامن امنیت کشور باشد. به اعتقاد این گروه، در مقطع کنونی موقعیت ژئوپلیتیک ایران است که مزیت محسوب می‌شود؛ زیرا هیچ کشوری به اندازه ایران توان اثرگذاری و ایجاد ثبات در منطقه را ندارد. در نشست تحلیلی «نفت ایران، تحریم و پساتحریم» که دوشنبه ۱۳ اردیبهشت‌ماه با حضور دکتر محمود سریع‌القلم، دکتر مهدی عسلی و غلامحسین حسنتاش برگزار شد، این رویکردها مورد نقد و بررسی قرار گرفت.

کاهش اثر نفت بر اقتصاد ایران

دکتر مهدی عسلی، کارشناس اقتصاد انرژی، به‌عنوان اولین سخنران نشست «نفت ایران، تحریم و پساتحریم» اظهاراتش را در چند محور اصلی متمرکز کرده بود که برآیند آنها بر این نکته تأکید داشت که نفت نمی‌تواند در پساتحریم تأثیر چشمگیری بر اقتصاد ایران داشته باشد. عسلی در ابتدای اظهارات خود به جایگاه ایران در اقتصاد جهانی اشاره کرد. به باور وی برای برنامه‌ریزی برای جایگاهی که قرار است به آن برسیم ابتدا باید به جایگاه کنونی خود توجه داشته باشیم. به گفته عسلی در چند سال اخیر سهم کشورها در اقتصاد دنیا بسیار تغییر کرده است، ۱۵ سال پیش سهم آمریکا از اقتصاد جهانی حدود ۲۵ درصد و سهم چین حدود ۶ درصد بود، اما در حال حاضر این ارقام به ترتیب به ۱۵/۹ و بیش از ۱۶ درصد رسیده است یعنی در حال حاضر (براساس برابری قدرت خرید) چین آمریکا را پشت سر گذاشته و بزرگ‌ترین اقتصاد جهان محسوب می‌شود. عسلی در ادامه افزود: با این وجود سهم ایران از اقتصاد جهانی تغییری نداشته و در حال حاضر کمتر از ۱/۵ درصد برآورد می‌شود. همچنین کل خاورمیانه و شمال آفریقا کمتر از ۶ درصد است.

دومین نکته مورد بحث، تقاضای نفت بود. به گفته وی، دنیا به سمت اقتصاد کارآمد و کاهش استفاده از سوخت‌های فسیلی پیش می‌رود. وی با بیان اینکه دائماً کارآمدی استفاده از نفت و گاز بیشتر می‌شود، افزود: این به معنای این نیست که تقاضا برای نفت و گاز وجود ندارد. اما با توجه به تحولاتی که در سمت عرضه شاهد هستیم، به‌طور مثال اقتصادی شدن تولید از میادین نامتعارف و همین‌طور تحولات سمت تقاضا برای افزایش تقاضا برای خودروهای برقی نمی‌توان انتظار داشت که قیمت نفت رشد

چشمگیری داشته باشد. بنابراین جهان از سویی به طرف کاهش تقاضا و از سویی با تنوع منابع در سمت عرضه مواجه است؛ بنابراین نفت و گاز نمی‌تواند همان نقشی که در گذشته داشت را برای ما بازی کند.

این کارشناس انرژی در ادامه با بیان اینکه برخی فکر می‌کنند چون ما منابع عظیم نفت و گاز داریم و از سویی تحریم‌ها نیز برطرف شده است، پس می‌توان با تولید نفت و گاز اقتصاد کشور را در پساتحریم متحول کرد، افزود: باید توجه کرد که در میان کشورهای عضو سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک) نفت و گاز سهم کوچک‌تری در اقتصاد کشورمان دارند. به گفته عسلی، آخرین آمار بانک مرکزی نشان می‌دهد نفت و گاز سهمی کمتر از ۱۶ درصد در اقتصاد ایران دارد. وی در ادامه افزود: این مایه خوشحالی است اما از سویی باید توجه داشت که افزایش تولید نفت و گاز نمی‌تواند تحول بزرگی در اقتصاد کشور به وجود آورد. عسلی افزود: این موضوع نشان می‌دهد نفت و گاز از این پس نمی‌تواند سهم بالایی در اقتصاد ایران داشته باشد.

عسلی در بخش بعدی اظهارات خود به رشد اقتصاد جهانی اشاره کرد و کاهش رشد اقتصادی را دال بر کاهش تقاضا برای نفت دانست. به گفته وی زمانی که رشد اقتصادی به خصوص در کشورهای در حال توسعه مانند چین و هند در سطح بالایی قرار دارد، می‌توان امید داشت که تقاضای نفت در سطح بالایی قرار داشته باشد. وی با بیان اینکه زمانی بود که رشد تقاضای نفت چین در سال به بیش از ۵۰۰ هزار بشکه در روز می‌رسید اما در حال حاضر نمی‌توان امید چنین رشد تقاضایی از این کشور داشته باشیم، زیرا رشد اقتصادی این کشور در حال کاهش است.

وی در ادامه به گزارشی از اقتصاد جهان اشاره کرد که در آن جایگاه کشورها در مسیر توسعه اقتصادی تعیین شده بود. براساس این گزارش، ایران در حال گذر از مرحله

اقتصادی برپایه استفاده از منابع (مرحله اول) و ورود به مرحله دوم است. در حالی که ترکیه در حال ورود به مرحله دانش‌بنیان (مرحله آخر) است. این در حالی است که به گفته وی حدود ۱۵ سال پیش اقتصاد ایران و ترکیه در یک جایگاه قرار داشت، اما طی این سال‌ها به دلیل از دست دادن فرصت‌ها و همچنین با وجود درآمدهای نفتی که در برخی از سال‌ها بسیار بالا بود، نتوانستیم رشد چندانی داشته باشیم؛ اما اقتصاد ترکیه با رشد قابل توجهی در حال حاضر دو برابر اقتصاد ایران شده است. این کارشناس اقتصاد انرژی با بیان اینکه جایگاه اقتصاد ایران در حال حاضر رتبه ۷۴ در بین کشورهای جهان است، گفت: اگر ما با رشد اقتصادی که در دهه ۴۰ داشتیم ادامه می‌دادیم، اقتصاد ایران در حال حاضر به اندازه اقتصاد اسپانیا بود. وی در بخشی دیگر اظهارات خود به گزارش IMF (صندوق بین‌المللی پول) اشاره کرد که در آن اعلام شده ایران حدود ۱۳۷ میلیارد دلار به دلیل کاهش صادرات نفت از دست داده است. عسلی با بیان این نکته افزود: در حال حاضر نیز با وجود رفع تحریم‌ها و افزایش صادرات به دلیل افت قیمت نفت ما نسبت به قبل از تحریم‌ها همان مقدار و حتی بیشتر از دست می‌دهیم. این کارشناس اقتصاد انرژی در ادامه افزود: دوستانی که فکر می‌کنند با رفع تحریم‌ها اقتصاد ایران جهش می‌کند، اشتباه می‌کنند. ما رشد اقتصادی خواهیم داشت اما حدود ۳ یا ۴ درصد. ایران روی رشد ۸ درصدی تا سال ۲۰۲۰ برنامه‌ریزی کرده است اما مؤسسات بین‌المللی مختلف برآورد رشد اقتصادی ایران را تا این سال حدود ۴ درصد پیش‌بینی کرده‌اند. عسلی با بیان اینکه درآمدهای گازی اصلاً با نفت قابل مقایسه نیست، افزود: از سویی تقاضا چه برای نفت و چه گاز کم است و از سویی قیمت گاز پایین است. بنابراین درآمد چندانی از این محل عاید کشور نمی‌شود. به گفته وی، برآوردها نشان می‌دهد در سه

ماه اول سال ۲۰۱۶ مازاد عرضه جهانی نفت حدود ۵/۲ میلیون بشکه در روز بوده است، بنابراین نمی‌توان امید داشت که تقاضا برای نفت اوپک و ایران در سال‌های آینده رشد چندانی داشته باشد. وی افزود: البته ما برای اینکه همین تقاضا را هم پاسخگو باشیم، باید پروژه‌هایی تعریف کنیم.

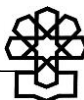
عسلی در خصوص برنامه وزارت نفت برای رسیدن به تولید ۵/۲ میلیون بشکه‌ای ظرف ۵ سال آینده اشاره کرد و افزود: عمر بیشتر میدان‌های نفتی ایران طی شده و نیازمند سرمایه‌گذاری و بازیابی هستند و ما تکنولوژی آن را نداریم. برای اینکه بتوانیم همین تقاضا را جواب دهیم محتاج سرمایه‌گذاری و تکنولوژی خارجی هستیم. بنابراین رسیدن به این میزان تولید مستلزم انعقاد قراردادهای جدید در ۵۲ پروژه‌ای است که به این منظور تعریف شده است. وی با بیان اینکه ایران در منطقه‌ای با ریسک بالایی قرار گرفته، افزود: داده‌ها و آمار نشان می‌دهد نزاع جهانی رو به کاهش است؛ اما در منطقه خاورمیانه در مسیر افزایشی قرار گرفته است. این موضوع ریسک سرمایه‌گذاری در ایران را افزایش می‌دهد. او با بیان اینکه محاسبات بین‌المللی ریسک سرمایه‌گذاری در ایران را ۷ اعلام کرده‌اند، در حالی که برای قطر حدود ۳ و ترکیه ۴ است، افزود: این ریسک هزینه تأمین سرمایه ایران را افزایش داده و به ۱۴ تا ۱۵ درصد رسانده است. به گفته عسلی، بنابراین شرکتی که می‌خواهد در میادین نفتی ایران سرمایه‌گذاری کند به سود حداقل ۲۰ درصدی نیاز دارد. وی در ادامه افزود: هرچند ما خود این موضوع را قبول نداریم و مدام اعلام می‌کنیم که ریسک سرمایه‌گذاری در ایران کم است؛ بنابراین برخی بر قراردادهای جدید نفتی انتقاد وارد می‌کنند و می‌گویند که ایران امتیاز بالایی برای شرکت‌های خارجی در نظر گرفته است؛ در حالی که به نظر می‌رسد این افراد ریسک بالای سرمایه‌گذاری در ایران را در نظر نمی‌گیرند.

مزیت ژئوپلیتیک ایران جایگزین نفت

دکتر محمود سریع‌القلم بر این باور است که در حال حاضر مهمترین مزیت ما که از سوی آن می‌توانیم امتیاز بگیریم نفت نیست بلکه موقعیت ژئوپلیتیک ماست.

سریع‌القلم در ابتدا به مفهوم واژه «استقلال» اشاره کرد. به گفته وی استقلال یک واژه مهم در فرهنگ ماست. اما تاکنون روی واژه استقلال کار علمی نشده است تا بدانیم این واژه به چه معناست؟ در دنیای امروز نمی‌توانیم لفظ و عبارت استقلال در فناوری، استقلال اقتصادی یا استقلال در حوزه تولید را به کار ببریم. سریع‌القلم افزود: به‌نظر می‌رسد در حوزه تصمیم‌گیری باید به استقلال سیاسی و امنیتی حساسیت نشان بدهیم اما یک استراتژی متفاوتی برای اقتصاد ملی نیاز داریم. این استاد علوم سیاسی در ادامه گفت: ما حدود یک و نیم قرن است که مقدرات کشور را در رده قدرت‌های بزرگ دنیا به حساب آورده‌ایم. اگر قرار باشد درگیری‌های ما با قدرت‌های بزرگ به همین منوال ادامه داشته باشد، انعکاس آن را در اقتصاد ملی مشاهده خواهیم کرد. حالا این سؤال را باید از خود بپرسیم که آیا می‌توانیم خارج از آن مدار حکمرانی و زندگی کنیم؟ وی افزود: ما یک نزاع دائمی با یهود آمریکا و اسرائیل داریم. بر همین اساس پیچیده‌ترین رویه‌ها در داخل نظام آمریکا به کار گرفته می‌شود تا ایران ضعیف و منزوی باقی بماند.

به گفته این استاد علوم سیاسی، ما باید از خودمان بپرسیم که آیا آینده ایران و استقلال سیاسی کشور در گرو اقتصاد و تولید ثروت و رساندن مهاجرت به صفر است؟ آیا تولید دائمی ثروت در کشور نیاز به روابط بین‌المللی دیگری دارد، وی افزود: آنها چون نمی‌توانند به ایران حمله نظامی کنند، هدف این است که ایران را ضعیف نگه دارند. این یک استراتژی است که هم عربستان و هم اسرائیل به دنبال آن هستند.

سریع‌القلم با بیان اینکه اروپایی‌ها در ایران انگیزه‌های سیاسی ندارند، زیرا نه توان آن را دارند و نه انگیزه‌اش را، گفت: آنها عمدتاً به دنبال مراودات اقتصادی، تجاری و شاید هم فرهنگی، فناوری و... هستند. وی با بیان اینکه دو سال قبل برای گروهی از شرکت‌های خصوصی در تهران صحبت می‌کردم و پیش‌بینی کردم که روابط خارجی اقتصاد ایران برای مدتی در وزارت خزانه‌داری آمریکا کنترل خواهد شد، گفت: رویه‌هایی وجود دارد که نهایتاً آنها باید تأیید کنند. در حال حاضر نیز حتی شرکت‌های میانی اروپایی برای اینکه کاری انجام دهند، یادداشتی به وزارت خزانه‌داری آمریکا می‌فرستند تا از آنها برای فعالیت در ایران مجوز مکتوب دریافت کنند. او به مذاکرات هسته‌ای ایران و گروه ۵+۱ اشاره کرد و گفت: مذاکره اصلی بین ایران و آمریکا بود و بقیه صرفاً همراهی می‌کردند. من معتقدم نه برنامه هسته‌ای ایران مهم است، نه حضور منطقه‌ای ایران، نه موشک‌های ایران؛ چیزی که مهم است و آن نزاع اصلی ما که در روابط بین‌المللی داریم آن نزاعی است که بین ایران و بخشی از حاکمیت آمریکا که یهود آمریکا باشد، وجود دارد. این نزاع نیز تبدیل به استراتژی ملی آمریکا شده که این پیامدها را به همراه دارد. به گفته سریع‌القلم، در نهایت باید دید ریشه کجاست. آیا آمریکا به‌عنوان حاکمیتی که چند هزار کلاک هسته‌ای دارد و ۶۰۰ میلیارد دلار هزینه نظامی می‌کند، با فعالیت هسته‌ای ایران مشکل دارد؟ وی افزود: اگر ما مشکل را تشخیص دادیم بعد از آن می‌توانیم با قدرت‌های بزرگ یک مراوده دوطرفه داشته باشیم تا فقط امتیاز ندهیم بلکه امتیاز هم بگیریم. وی با بیان اینکه در حوزه سیاست خارجی مزیت نسبی ما اقتصاد نیست و نفت و گاز هم مزیتی برای ما محسوب نمی‌شود زیرا فرصت‌هایمان برای سرمایه‌گذاری و کار، بسیار بیشتر از فرصت‌هایی است که در حوزه

انرژی داریم، گفت: برای به‌دست آوردن امتیازهایی در سطح دنیا، مزیت ایران، ژئوپلیتیک ایران است.

وی در ادامه از ترکیه به‌عنوان کشوری که با استفاده از موقعیت ژئوپلیتیک خود امتیازگیری می‌کند یاد کرد و گفت: ژئوپلیتیک ایران در آسیای مرکزی، قفقاز، خلیج فارس و شرق و غرب کشور می‌تواند مزیت نسبی ما باشد. به گفته سریع‌القلم ما فقط در حوزه ژئوپلیتیک می‌توانیم امتیاز بگیریم، در حوزه اقتصاد نمی‌توانیم امتیاز بگیریم کما اینکه رقبای جدی منطقه‌ای در حوزه‌های اقتصادی و نفت و گاز داریم. وی افزود: ایران در زمره کشورهای است که ظرفیت اخذ امتیاز دارد، هم در سطح منطقه و هم در سطح دنیا. براساس دادوستد سیاسی و رئالیسم سیاسی، ما می‌توانیم در دنیا امتیازات جدی بگیریم. وی با طرح این سؤال که آیا قدرتی مهمتر از ایران برای شکل‌دهی ثبات و پیشرفت اقتصادی افغانستان، عراق یا سوریه وجود دارد، گفت: فکر می‌کنم ایران کشوری است که وقتی می‌خواهد با قدرت‌های بزرگ مذاکره کند، نباید براساس یک موضوع مذاکره کند، بلکه باید پکیجی (به‌صورت بسته‌ای) مذاکره کند زیرا مذاکره با یک موضوع انتخاب‌ها را بسیار محدود می‌کند. سریع‌القلم ادامه داد: ایران به‌عنوان یک قدرت مهم میانی و میان‌پایه خاورمیانه که توانایی ژئوپلیتیک بسیار بالایی دارد و ثبات آن برای قدرت‌های بزرگ بسیار تعیین‌کننده است، باید در یک پکیج ژئوپلیتیک، اقتصادی و سیاسی مذاکره کند. به گفته این استاد علوم سیاسی دکترین سیاست خارجی ما از این به بعد باید مبانی اقتصادی داشته باشد، زیرا شاخص‌های اقتصادی به ما می‌گوید اگر ما ثروت تولید نکنیم حاکمیت، استقلال، آینده نسل جوان ما و بعد از آن اهمیت ما در خاورمیانه دچار تزلزل می‌شود. وی در ادامه از چین به‌عنوان کشوری که سیاست‌های

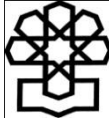
اقتصادی موفقی را اجرا کرده، یاد کرد و گفت: این کشور سیاست خارجی و اقتصادی خود را متنوع کرده است و حالا با اروپا، آمریکای شمالی، ژاپن و استرالیا همکاری دارد. سریع القلم افزود: سیاست خارجی ما برخلاف گذشته باید اقتصادی شود و اگر ما بتوانیم اقتصاد را به ژئوپلیتیک به عنوان آن سوی سکه قدرت ملی اضافه کنیم می‌توانیم در صحنه منطقه و بین‌الملل امتیازهای زیادی بگیریم.

پساتحریم جهان دیگری نیست

غلامحسین حسنتاش، عضو هیئت علمی مؤسسه بین‌المللی انرژی اعلام کرد که برخی جهان پساتحریم را مثل جهان پس از مرگ می‌دانند که همه چیزش باید با این جهان متفاوت است و دیگر نتوانند با برنامه‌ها، استراتژی‌ها و ابزارهای این جهان در آن حرکت کنند.

به گفته وی، اگر کشوری دارای برنامه بلندمدت در چارچوب استراتژی‌های مشخص باشد که براساس آینده‌نگری طراحی شده است و جهت توسعه‌ای دارد، با تحریم یا خرابکاری‌های هشت ساله یک دولت، تنها وقفه‌ای در برنامه‌هایش اتفاق می‌افتد و با رفع تحریم‌ها می‌تواند به مسیر برگردد، بنابراین مطلب خاصی تحت این سرفصل وجود ندارد کما اینکه هر وقفه و انحراف دیگری نیز می‌توانست وجود داشته باشد. حسنتاش در ادامه افزود: اگر هر کشوری الگو و استراتژی‌های روشنی ندارد و مسیر توسعه خود را نیافته است، به هر حال گرفتار است، چه پیشا تحریم و چه پسا تحریم و حالا قدری گرفتارتر شده است. به گفته این کارشناس اقتصاد انرژی کشورمان، اقتصاد کشور و بخش نفت و انرژی کشور با چالش‌های اساسی دیگری دست به گریبان است که از قبل از تحریم برقرار بوده و در پساتحریم هم چندان تفاوتی نکرده است. وی با اشاره به اینکه در اقتصاد کلان، پدیده نفرین منابع وجود دارد که اقتصاد، فرهنگ و

حتی سیاست کشور ما حداقل از سال ۱۳۵۲ گرفتار آن شده است، گفت: ما چه برنامه جدی اساسی‌ای برای رها شدن از آن داشته‌ایم؟ تنها مکانیسم ذخیره ارزی را به صورت سطحی کپی کردیم که متأسفانه معکوس عمل کرد. در حال حاضر نفت با مسائلی مهم‌تر از پساتحریم مواجه است که به آن توجهی نمی‌شود. مثلاً جهان پس از اقتصادی شدن نفت و گاز متعارف و پس از تحولات فنی - اقتصادی مهمی که دیگر حامل‌های انرژی اتفاق افتاده از هر جهت مهم‌تر از پساتحریم است و چند سالی است که شاهد آثار ژئوپلیتیک آن هستیم. وی افزود: مزیتی که ممکن بود حاشیه ایمنی اقتصادی، سیاسی و نظامی نسبی برای ما ایجاد کرده باشد، به سرعت در حال از دست رفتن است.

شماره مسلسل: ۱۴۸۴۰

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: هفته‌نامه تحولات انرژی (۱۰۲)

نام دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن (گروه انرژی)

تهیه و تدوین: زهرا جعفری

ناظران علمی: هوشنگ محمدی، فریدون اسعدی

متقاضی: کمیسیون انرژی

مسئولیت صحت و سقم مطالب گردآوری شده به لحاظ علمی، حقوقی، انتقال آراء
و نظرات ارائه شده به عهده منابع و سایت‌های مرجع است.

واژه‌های کلیدی: —

تاریخ انتشار: ۱۳۹۵/۲/۲۱